

snovi, ki nam jih ona ponuja, z našim delovanjem pridobivati, jih obdelovati in izdelovati tako, da so pripravni zadostovati in vstrezati potrebam človeške družbe.

Že vsak posamezen človek ima mnogo potreb in ni ga, da bi zamogel sam zadostiti vsem svojim potrebam.

Če ima že vsak posamezen človek mnogovrstne potrebe, kako mnogovrstne so še le potrebe celih narodov! Na kolikor viši stopinji omike je narod, toliko večje so njegove potrebe.

Prvi in glavni pogoj narodovega blagostanja v smislu današnjih gospodarskih zakonov je: skrbimo za to, da bomo od narave pridobili in pridelali, kar je moč obilno njenih darov in surovih pridelkov, ki nam jih ona ponuja; delajmo na to, da bomo surove pridelke, ki jih pridobimo, v kolikor mogoče popolne izdelke predelali, da bodo pripravni vstrezati našim potrebam; dajmo svoje pridelke v pravi primeri na njih mesto spraviti, kjer jih je treba.

Obrnimo ta pogoj na drugo, na praktično stran in imamo enak pomen z drugimi besedami: skrbimo za povzdigo kmetijstva, obrtnije in trgovine. To so tako vsakdanje in navadne besede, da jih mnogi preslišijo, in dostikrat ne pomislijo, kaj imajo prav za prav v sebi.

Da bomo laže zapopadli, mislimo si državo ali narod kot skupno gospodarstvo ali skupni organizem vseh posamesnih udov. Kmetovalci in rudokopje in tem enaki pripravljajo surove pridelke; iz teh napravljajo obrtniki, rokodelci, umetniki in drugi vse koristne izdelke, kar jih potrebujemo za življenje in druge naše potrebe. Trgovina promete in razdeli vse pridelke in izdelke na njihovo mesto, kjer jih je treba. Če bi narod lahko si sam prideloval vsega, kar potrebuje, bi se ve da, zadostovalo, če si vsake reči toliko pripravi, kolikor mu je treba za sproti. Umni gospodar pa še zraven tega skrbi, da si nekaj na stran dene in prihrani za to in ono izvanredno potrebo, katera bi ga utegnila doleteti. Toda ni ga dandanes na svetu omikanega naroda, kateri bi si vse, kar potrebuje, sam pripravil in sicer že zato ne, ker je narava svoje darove jako različno razdelila; ker nam ona ne deli na vsakem kraju vseh surovih snovi in pridelkov. Zato si mora to, kar sam nima, od drugih narodov preskrbeti ali kupiti. Naravno je toraj, da mora nekaj svojih pridelkov več pripraviti, kot za svojo potrebo, in jih zamenjati ali prodati, da ima une za kaj kupiti, sicer bi šlo njegovo gospodarstvo rakovo pot.

Iz tega pa zopet izvirajo jako važni posledki. Ako hoče narod dobro in umno gospodariti, mora skrbeti, da si sam pridelava kolikor mogoče veliko in dobrih pridelkov, in si še le tisto, česar si sam nikakor ne more napraviti, od drugod kupi. To velja prav za prav v splošnem pomenu. Posebej mora pa gledati na svoje stališče, na naravne razmere, na svoje moči in zmožnosti, in na druge vnanje okoliščine, in tako svojo delavnost posebno na tiste strani obračati in razvijati, kjer zamore svojemu naravnemu stanju primerno največi vspeh doseči.

Vzemimo, n. pr. narod, ki ima bogato, z naravnimi darovi obdarovano zemljo, zraven tega pa malo delavnih moči ali delavnih rok. Tak narod se bo držal najbolj pridelovanja surovih pridelkov. Če vse svoje moči skrbno in varčno v to obrne in porabi, bo dobro shajal, če si tudi ne pripravi sam vseh izdelkov, kar jih potrebuje; kajti če pridelava dosti več surovin, kakor jih potrebuje, si bo lahko za to, kar odveč ima in prodá, preskrbel vsega, kar mu manjka. Toda na visoko stopinjo napredka pa tak narod ne bo kmalu prišel, marveč le s časoma.

Zdaj pa vzemimo narod, kateremu narava ne vsiplje svojih darov s polnimi rokami, ampak ki si jih mora s trudom in umom pridobivati, in morebiti še teh komaj

toliko, ali pa še ne, kar sam jih potrebuje. Vzemimo, da ima tak narod več delavnih moči, kot jih za pridelovanje svojih pridelkov porabiti zamore. — Misliti bi bilo, da tak narod ne more daleč priti; pa skušnija nas drugači uči. Ravno tisti narodi, kateri imajo take ali enake razmere, so dospeli na najvišjo stopinjo omike in blagostanja.

Tak narod si mora prizadevati, prvič, da si z umnim kmetijstvom in drugimi pridelovalnimi sredstvi od narave pridobi prav veliko surovih pridelkov; da si razvije vsakovrstno obrtnijo, rokodelstva in umetnosti, da vse surove pridelke, kar jih pridelava, skrbno predela in izdela v koristne izdelke. Ker pa pri tem še ne porabi vseh delavnih moči za izdelovanje svojih pridelkov, mora pa skrbeti, da si od tistih narodov, kateri mnogo surovin pridelujejo, dobiva surovih pridelkov, kolikor jih zamore predelati in izdelati, da jim potem te izdelke zopet nazaj oddaje in prodá, in si pri tem pridobi lep zaslužek. Zraven tega mora pa skrbeti za lahek promet po suhem in mokrem, za razvitek trgovine in kupčije, domače in vnanje, da svoje izdelke lahko spravi na njih mesto, kjer jih je treba, in da surovine lahko in brez ovinkov od drugod dobiva. Pri tem mora pa gledati, da vse svoje moči, kar jih premore, v pravi primeri razdeli, da mu nič v zgubo ne gre, kar se dá koristno porabiti, da mu nobena delavnih moči ne praznuje in vé vse umno porabiti. (Dal. prih.)

Národno-gospodarske stvari.

Priporočenje banke „Slovenije.“

„Ker potečejo z letošnjim letom z večine zavarovanja župnijskih hiš in cerkev, je preč. Lavantinsko škofijstvo na prošnjo ravnateljstva banke „Slovenije“ naslednji razglas po škofiji razposlalo: Banka „Slovenija“ je dozdej vse svoje zaveznosti zvesto izvrševala, ima poglobitni namen: braniti, da denar iz naših dežel v tuje ne teče, in s čistim dohodkom podpirati domače dobrodejne naprave. Ravnateljstvo je tudi izreklo, da hoče vsako leto 5% čistega dohodka iz zavarovnine cerkvenih poslopij Lavantinske škofije izročati škofijstvu za cerkvene namene. Gledé na vse to priporoča škofijstvo banko „Slovenija“ čast. duhovenstvu, le da škofijstvo samo nobenega poročstva ali kake odgovornosti za bodočnost s tem ne prevzame, in tudi cerkvenim predstojništvom ne brani, ako se pri drugih zanesljivih družtvih zavarovati hoté. — Upamo, da bodo sklenjeni računni ob priliki občnega zbora banke „Slovenije“ prihodnji mesec pokazali, da je zaupanja vredna.“

„Slov. Gosp.“

Šolske stvari.

Metrična mera.

Ravnokar je prisla na svitlo v slovenskem jeziku stenska tabla „novih avstrijskih meterskih mer in uteži, vsled uradnih podatkov po izvirnih obrazcih c. kr. prvomerske komisije na Dunaji.“ To stensko tablo v velikej obliki je izdelal in zrisal Ernest Matthéy-Guenet v Gradcu, poslovenil jo je Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani, in se dobiva pri bukvarji Gerberju v Ljubljani po 70 krajc., s poštnino vred po 74 kr. Priporočamo to stensko tablo vsem slovenskim učiteljem, da jo vpeljejo v slovenske šole, koder je še nimajo. Na tej tabli so narisane z barvo vse nove mere in uteži v pravi podobi, kakor so same na sebi v resnici. Dalje priporoča

tudi dr. Močnikova knjižica „Nova mera in vaga“ to sSENSKO tablo vsem ljudskim šolam kot učni pripomoček. Tudi je za 10 kraje. bolji kup nego nemška. — Slovenski učitelji sezite po njej in priporočajte jo tudi po gostilnicah, da se slovenska stvar, ki je z mnogimi stroški na svitlo dana, širi in razprodá.

Slovstvene stvari.

Prijazni pogovori z „Vrtecem“.

„Vrtec“ se je nekam naveličal pisati nijsem, nijsi, ker (v zadnjem listu) povprašuje: „Kaj bi porekali naši čitatelji, ako bi „Vrtec“ začel pravilno pisati: nejsem, nejsi, nej?“ Nepravilno namreč je pisati, kakor zdaj piše: nijsem, nijsi, a vendar piše.

„Vrtec“ sam priznava, da se zdaj pri nas sploh piše: nisem, nisi, zato bi mu dobrohotno svetovali, naj se rajši še on povrne k prejšnji pisavi: nisem, da bode takó še splošneja. Ne bode mu v škodo, kajti česar smo sploh vajeni, to nam je vseгда najljubše, niti na sramoto, kajti takó res govori znatna večina slovenskega ljudstva ne samo na Gorenškem, nego tudi po velikem predelu Notranjskega, na Podravji in Posočji itd. in tako so učili odlični naši slovničarji, katere zdanji epigoni težko kdaj prekosé. Hrvatje pišejo tudi: nisam, nisi, nismo, niste, nisu brez j, — zakaj neki? zato ker ga ne izgovarjajo, a pišejo ga po resničnem izgovoru v 3. osebi ed. štev., namreč: nije. Čemu bi mi edini lice milemu jeziku grdili z neštetimi joti, katerih drugi nimajo v tem primeru! Čehov namreč tukaj v zglede navajati zato ni prilično, ker oni tudi v trdilnem zmyslu pišejo: jsem, jsi, jsme itd. pritikajo torej zgolj nikavnico **ne**, t. j. nejsem, nejsi, in samo v 3. osebi ed. št. preskočijo na: **není**.*)

Kolikor nam je za razloček od besedic: ni, ni — ni (weder — noch), lahko si pomoremo z naglasnim znamenjem, kakor je pisal Potočnik blagega spomina: **nísem, nísi, ní**, kakor delajo Lahi pri svojem **nè** (= niti), da ga ločijo od **ne** (= franc. **en**), na pr. **ne** parlai (govoril sem o tem), **nè** parlai (niti sem govoril).

A tudi če kdo s tega razloga že piše v 3. osebi ed. štev. **nij**, kdo ga sili štuliti **j** k drugim osebam? Zakaj ne bi posnemali v tem Hrvatov, ki pišejo **j**, kakor smo videli, samo ondi, kjer ga potrebujejo?

Kar se pa tiče novega (bolje rečeno: starejega) predloga, pisati namreč: nejsem, nejsi, nej, moramo najprej toliko priznati, da bi v tej obliki **j** vsaj imel neko službo (pomoto ubraniti z glagolom: nesem, ich trage), a v obliki: nijsem nasproti je popolnoma nepotreben in jalov. Ali za Boga! pustite to novotarijo, sicer vas bode doslednost tirala dalje ter boste hoteli po staroslovenščini vsak takošen **e** pisati **ej**. Potlej bode meščanka, kadar ji mleko ne bo po misli, mlekarico prijemala tako: Vejste, mlejarica! da ste me z nedejlskim mlekom bila zejlo obdejlala; nej bilo bejliča vrejčno.

A da se s tako pisavo bodemo dalje ter dalje odmikali od drugih Slovanov, to menda še slepec vidi.

Ako bi nas gnal, kakor Kurelac pravi, svrbež novotarije, postregli bi „Vrtec“ še z drugo novotarijo v tej isti stvari, ki bi se dala tudi zagovarjati, namreč pisati po občni šegi in po zglede mnogih Slovanov vsak sebi: ne sam, ne si, ne je (ali: nej), ne

*) Prav pri obliki: **není**, mislim, pošten filolog toliko opravi, kolikor žaba pri lešnjiku (za kakega „jezikobrodnika“ ne rečem, da ne bi). Ona nas uči, da jezik raste, da se zgodovinsko razvija, kakor se ne dá vselej matematično formulirati. Čeh ima: **není**, a v mnogem podobni mu Poljak: **nie jest**. Takó je na mir besedi.

smo, ne ste, ne so, kakor pišemo: ne jem, ne dam itd. Ali čemu to, ko lahko ostanemo pri zdanji (kakor „Vrtec“ trdi) splošni pisavi: nisem, nisi, ní! Ako bi se tudi zdela komu nepravilna, pa je splošna, dočim se je enako nepravilna: nijsem, nijsi samo nekaterim priljubila.

Ali beseduje Vrtec: „oblike: nisem, nisi, svojstvo našega jezika ne more odobriti, ker ne stoji namesto: ni + jesem, nego namesto: ne + jesem.“ Isti dokaz govori tudi proti srbsko-hrvatski (daljši) obliki: nijesam, nijesi, pa naj se potrudi kdo učenjakov z Vrteca k našim bratom na jug, učiti jih pravilnega pisanja: nejesam, nejesi. Videl bode, kakó mu zagodejo oni. Porekó mu najbrže: Ovakov smo mi jezik primili u baštinu od dedovah svojih, takov neka i ostane niti valja kvariti ga kojekakvimi rekonstrukcijami.

Še nekaj. „Vrtec“ zdaj tudi piše: nijmam, nijmaš. Kak izgovor pa mu tukaj služi in zakaj nadmuduje učitelje svoje, ki menda pišejo: nemam, nemaš itd.? Ni li bolje že razstavljati ter pisati: ne imam, ne imaš? Mar laže, kdor trdi: Kolikor glav, toliko slovnice? Ne bodimo šalobarde! rekel bi slavni pisatelj.

Takisto bi „Vrtec“ svetovali, — kajti svetovati je dopuščeno, — da tudi v 2. padeži množ. št. pri ženskih samostavnih zopet popusti nespretno vtikanje jotov, ker vsacega čitatelja zelo motijo, in ker nobeno živih slovanskih narečij v tem padeži nima: **ij**, temoč po večini samo: **i**, ali pa **ej** (Rusi). Sme se rečil Vsako slovansko oko, videče **ij** v 2. pad. množ., išče si jota tudi v nominativu tiste besede. Rusi imajo mnogo besed na: **ija**, kakor: **zmija**, **stihija**, **hartija**, **gimnazija**, **konfesija** itd., ki 2. p. mn. narejajo na — **ij**: **stihij**, **zmij**. Celo Rusom tedaj ne more biti ustrezno, a kamoli drugim Slovanom! Kakor je po zglede drugih Slovanov nepravilno pisati: nasledek človeških slabost namesto slabosti (vendar jih je še precej, ki tako pišejo) tako je nespretno pisati: človeških slabostij, kajti tukaj ni o jotu niti najmanjšega sledú. Kakó bi ga torej kdo mogel opravičiti! Pa vzemimo za primer besedo, katerej naglas stopa na konec, postavimo: **pet pedí**, in denimo ji nasproti: **pet kmetij**. Ali ne čuti zdravo uho, da ima tukaj **j** pravico, tam pa da je nima? Ako se komu pozdeva, da v padeži: več ljudi, pet laktí nekako sliši jot, zdeti mu se mora nič manj, da ga sliši v glagolu: **sedí**, **trpí**, a bi li smel za to pisati: **baba sedij** za pečjo?

Jeli so bili pisati tudi: **Kmetije orjejo**. Ciganije na Angleškem (celo v Matični knjigi), ali zdaj so to napačno rabo zopet opustili. Zato še vedno gojimo nado, da se tudi v drugih danes pretresanih slučajih še kdaj zmodré in premislijo. Bog daj! Zadnjič še kratko opomnjo o besedici: **baš**. Res nahajamo v Miklošičevem staroslovenskem slovarji besedo: **b'sh** (z jerom na sredi), tolmačeno z: **omnino**. Ali odtod menda ne izhaja, da bi se smela tako pogostoma rabiti, ona tudi ní zdanjim Slovincem nič kaj posebno razvidne korenike, prej bi se reklo skoraj, da nam je turška. Tudi ne verjamemo lahko, da bi g. K., trdč v Glasu, da je **baš** turška beseda, bil ravnal se edino po Vukovem slovarji prve izdave.

* Pod naslovom „O časnikarstvu, vzlasti o liberalnem“ — je prof. J. Marn v katol.-polit. besednici dal tudi pregled slovenskega časništva, iz katerega posnamemo sledeče vrstice:

„Kakor v pesništvu in slovenskem pismenstvu, tako je tudi v novinarstvu ali časništvu Valentin Vodnik, čegar 116. rojstni god smo pred kratkim obhajali, nam Slovincem v mnogem oziru res vodnik. On